

ראש הישיבה, הרב אהרן פרידמן

משמעותו של חג הסוכות לכל ימות השנה

א. שבעת ימים בשנה

בחתמת פרשת סוכות שבפרשת אמור אנו מוצאים את הפסוק הבא:

וְחַגְתֶּם אֹתוֹ חַג לַה' שִׁבְעַת יָמִים בְּשִׁנָּה חֶקֶת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּחֹדֶשׁ
הַשְּׁבִיעִי תַחֲגֹגוּ אֹתוֹ: (ויקרא כג, מא)

לשונו של הפסוק תמוהה; מהו "שבעת ימים בשנה", וכי יש לך יום שאינו בשנה? ומה היה המקרא חסר אילולא נכתבה בו תיבת "בשנה".

ניתן אולי להציע, שמשמעות הביטוי "שבעת ימים בשנה" אינו "שבעה ימים במהלך השנה" כפי שמקובל לחשוב, אלא: שבעת ימים **בתחילת** השנה, וממילא משמעה של המילה "בשנה" הוא בתחילת השנה.

דוגמה נוספת לדבר אנו מוצאים במילה "חודש"; מלבד משמעותה הפשוטה - שלושים יום של מחזור הלבנה, יש לה משמעות נוספת והיא 'ראש החודש'. כך בתהילים: "תקעו בחודש שופר" (תהלים פא, ד), וכך גם בספר מלכים: "מדוע את הולכת אליו היום לא חודש ולא שבת" (מלכים ב' ד, כד).

כסיוע לדרך זו, הציע בני אלקנה נ"י לפרש את תיבת "בשנה" על משקלו של פסוק בספר מלכים (ב' יג, כ), העוסק בהלווייתו של אלישע. וכך נאמר שם:

וַיָּמָת אֱלִישָׁע, וַגְּדוּדֵי מוֹאָב יָבֹאוּ בְּאֶרֶץ בְּאִשְׁנָה.

ובתרגום שם על המילים "בא שנה" כתב: "במיעל שתא", שפירושו בכניסת השנה.¹ ניתן אפוא לומר, שמה שנאמר 'שבעת ימים בשנה' הוא למעשה כעין קיצור של: "שבעת ימים בא שנה".

בכל אופן, על פי דרכנו למדנו, שחשיבותו של חג הסוכות נובעת מכך שהוא חל בתחילת השנה. ודבר זה בעצמו זוקק ביאור, וניתן לפרשו בכמה דרכים.

ב. ראשון לחשבון עוונות

משמעות חשובה לחלותו של חג הסוכות בתחילת השנה, יכולה להתבאר מתוך עיון במדרש תמוה המופיע בכמה מקומות, הדורש את לשון התורה "ולקחתם לכם ביום הראשון" (ויקרא כג, מ): "וכי ראשון הוא? והלא ט"ו הוא! אלא, ראשון לחשבון עוונות" (תנחומא ורשא אמור, כב; וע"ע ויקרא רבה ל, ז). השאלה כשלעצמה אינה מובנת, שהרי גם בפסח יש מטבע לשון דומה: "אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתים" (שמות יב, טו), והכוונה ליום הראשון מבין שבעת ימי הרגל.

אין ספק, אפוא, שהדרשה מבוססת על הנחה מוקדמת, שסוכות הוא "ראשון לחשבון עוונות", והנחה זו נתלית בלשון הפסוק "ביום הראשון". לדרכנו נוכל לפרש, כי עשרת ימי תשובה המתחילים בראש השנה ונחתמים ביום הכיפורים, הם למעשה תהליך של היטהרות מחטאי השנה שעברה, והשנה החדשה פותחת בחג הסוכות, ומכאן ואילך ישנו חשבון חדש.²

¹ כשלעצמי הייתי מפרש 'בא שנה' - 'בבוא השנה', שמשמעו בסוף השנה, כמו 'כי בא השמש' (בראשית כה, יא). וכמו "בא בימים" (שם כד, א), וכך יתיישב מעמדו של חג הסוכות כחג **סיומה** של השנה החקלאית - "חג האסיף". כך הרי נאמר בפרשת משפטים: "וחג האסיף בצאת השנה, באספך את מעשיך מן השדה" (שמות כג, טז). לדרך זו היה ראוי אפוא לתרגם "בא שנה" - "במיפק שתא".

² ביחס לימים שבין יום הכיפורים לסוכות מקובל לומר (עי' טור או"ח סי' תקפא) שבימים אלו אין דרכם של בני אדם לחטוא, כיון שהם טרודים בהכנות לחג. ניתן להציע, כי חגים יכולים לחול או בתחילת החודש או באמצעיתו. מכיון שבמקרה שלנו ראש החודש כבר חלף, ממתנינים לטו' בחודש כדי לחוג את החג שיפתח את השנה החדשה.

ניתן לפרש את המדרש "ראשון לחשבון עוונות" כמבאר את הצורך בציווי על מצוות ארבעת המינים כדרך למנוע את פתיחתו הבלתי-נעימה של חשבון העוונות. הבה נמלא את ידיו של האדם בקיום מצוות ה', נמלא את חייו הטבעיים בעשיית רצון הבורא; נהפוך את אכילתו, שתייתו ושנתו לחפצי-מצוה - ועל ידי כך נמנע ממנו את הפנאי והאפשרות לחטוא.

ג. השמחה - כיסוד המרכזי של סוכות

ועדיין דומה שלא יצאנו ידי חובתנו בביאור עניינו של חג הסוכות כחג פתיחת השנה, ללא שנבאר את עניינה של השמחה המאפיינת את חג הסוכות - "זמן שמחתנו".

הפסוקים בהם מתפרשת חובת השמחה בחג הסוכות מצויים בפרשת המועדות שבספר דברים - פרשת ראה.³ שם נאמר:

חַג הַסֻּכּוֹת תַּעֲשֶׂה לָּךְ שִׁבְעַת יָמִים בְּאֶסְפָּף מְגֻרְנָה וּמִיִּקְכָּה: וְשִׂמְחָתָּ
בְּחֻגָה אֶתָּה וּבְנֶךָ וּבִתְּךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ וְהַלְוִי וְהַגֵּר וְהִתּוֹם וְהָאֲלֻמָּנָה
אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ: שִׁבְעַת יָמִים תַּחַג לָהּ אֱלֹהֶיךָ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' כִּי
יִבְרָכֶךָ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל תְּבוּאָתְךָ וּבְכָל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ וְהֵייתָ אֶךְ שִׂמְחָה:
(דברים טז, יג-טו)

נדמה כי פירושם של פסוקים אלו הוא כך:

השמחה בחג האסיף [שהוא החג החקלאי המתקיים בסוכות] קשורה בידיעה כי הקב"ה הוא שברך את מעשה ידיו בשנה הקודמת, ומכיון שכך - היא מאופיינת בשמחה עם הגר היתום והאלמנה וכל מי שאין לו, שהרי גם הם בניו של מקום, וברכתו מיועדת בוודאי אף אליהם.

³ גם בפרשת אמור מופיע ציווי על השמחה "ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים" (ויקרא כג, מ), אולם שם מצוות השמחה מוגבלת למקדש - לפני ה'.

ואף על פי שבפרשה זו נזכר "חג האסיף" במובנו החקלאי בלבד, מסתבר שאותה ידיעה עצמה שנתפרשה בחג החקלאי, מעוגנת היא גם בחג הסוכות שהוא זכר ליציאת מצרים. יושב האדם בסוכת חג האסיף, ונזכר שכל שהיה לישראל בצאתם ממצרים הוא סוכה פשוטה. בסוכה ההיא ישבו, בד' אמותיה חיו, וכל הטובה הקשורה בבתים מלאים כל טוב - לא מרכושו של עם ישראל היא באה, אלא מידו של הקב"ה.

חוזר הכתוב ומצווה שוב על חגיגת חג הסוכות לפני ה'; חגיגה שיש בה משום הודאה על העבר וגם היבט של בקשה לעתיד על המים של שנה הבאה. חגיגה זו, שהודאה ובקשה שזורות בה יחדיו, תביא בסופו של דבר⁴ ל"כי יברכה ה' אלקיך בכל תבואתך". ולפי דרכנו הברכה "והיית אך שמח" מתייחסת **לכל השנה**, בה יהיה האדם רק שמח.

ד. שנה של שמחה

אם נרצה לנסח את דברי הפסוק ומה שלמדנו מהם בלשונונו החסרה, הרינו אומרים כי המחשבה הקושרת את כל הטוב שיש לנו לקב"ה, ולא לחילנו ולכח הזרוע, ממלאת את הלב בשמחה בחלקנו, שמחה המכירה כי כל מה שברשותנו הוא בגדר תוספת ומתנה שניתנה לנו באור פניו של הקב"ה.

כתוצאה מכך, האדם חדל מן הרדיפה אחרי רכושם של אחרים. עינו אינה צרה בשיתוף אחרים בנכסים שברשותו, והעניים סמוכים ברוחב-לב על שולחנו ושמחים עמו בברכת ה'. תובנות אלו לגבי רכושו וכל אשר ברשותו, חודרות למעמקי נפשו של האדם, ושנת-הַעֲמָל המתחילה בימים אלו ממש, מקבלת משמעות אחרת לגמרי. בשנה זו, ברכת ה' תלווה את מעשה ידיו, האדם ישמח בחלקו ושום חסרון לא יעיב על שמי הצלחתו.

פשט ודרש ליוו את מאמרנו עד כה, ועדיין אנו חסרים את טעמו המתוק של הרמז. לאורך השנה העברית [בשנה פשוטה שאינה מעוברת] ישנן שלוש

⁴ עיין ספורנו, שנראה כי פירש כך את הפסוק.

אפשרויות - שנה חסרה, שנה כסדרה, שנה שלמה: 'שנה חסרה' היא שנה שבה חודשי מרחשון וכסלו חסרים, ויש בה 353 ימים; 'שנה כסדרה' היא שנה שחודש מרחשון חסר וחודש כסלו מלא, ויש בה 354 ימים; 'שנה שלמה' היא שנה שבה מרחשון וכסלו שניהם מלאים, ויש בה 355 ימים [לאמיתו של דבר, 12 מחזורי לבנה כוללים 354.5 ימים], ותדע לך ששנה שלמה כוללת 355 ימים, שהרי 'שנה' בגימטריה 355.

חג הסוכות, הפותח את השנה, אורך שבעת ימים, כלשון הכתוב "שבעת ימים בשנה". לכשתפחית מימות ה"שנה" [355] 7 ימים - יישארו בידיך 348 ימים. נותרו אם כן לשנה 348 ימים, שהם בגימטריה "שמח". לשון אחרת: אם תשמח בחגך, אזי תהיה אך שמח - בכל שאר ימות השנה.

